

БОЙОВІ ДІЇ В ЗОНІ АТО У ВЕРЕСНІ – ГРУДНІ 2014 РОКУ

Антон БОНДАРЕНКО

orcid.org/0000-0001-9665-1884

кандидат історичних наук, науковий співробітник
відділу військово-патріотичного виховання НДІУ

Анотація. У статті аналізуються військово-політичні події на Сході України у вересні – грудні 2014 р., розглядаються тактичні прорахунки Штабу АТО. Відзначається, що з вересня 2014 р. сили АТО були значно обмежені в діях заборонами «мінських домовленостей». Попри те, що «мінський меморандум» був де-факто зірваний проросійськими терористами вже на початку жовтня 2014 р., українська військова авіація з вересня 2014 р. не використовувалась взагалі, а артилерія перебувала під постійними обмеженнями та наказами «згори» не відкривати вогонь. Це дало можливість терористичним формуванням ЛНР/ДНР перегрупуватися для подальших агресивних дій та під керівництвом кремлівських кураторів створити з розрізнених бандформувань два «армійських корпуси» за зразком сучасних корпусів ЗС РФ. Доводиться, що з початку збройного протистояння навесні 2014 р. на Сході України в складі проросійських угруповань перебувала значна кількість бойовиків з Північного Кавказу, підконтрольних Р. Кадірову. З «кадірівців» були сформовані окремі штурмові підрозділи, зокрема такі угруповання діяли в районі Донецького аеропорту (ДАПу) у жовтні – листопаді 2014 р. Відзначається, що внаслідок бойових дій 4 грудня 2014 р. в м. Грозний (Російська Федерація) значні сили терористичних формувань «кадірівців» були вимушено відведені з України на територію РФ (Північний Кавказ). Це значною мірою послабило сили ДНР, в першу чергу на позиціях біля ДАПу, перегруповання та ротація проросійських терористів відбувались протягом декількох днів. Попри це тодішні вищі українські чиновники жодним чином не скористались тимчасовим скрутним становищем країни-агресора. Більше того, на засіданні РНБО був проголошений режим припинення вогню, хоча на той час по всій лінії зіткнення зберігалася напружена ситуація, а в районі ДАПу відбувались жорстокі бойові зіткнення. Відзначається, що затишшя було вигідне терористичним угрупованням для термінової ротації кадірівських бойовиків, які перекидалися на Північний Кавказ. Наголошується, що аналіз подій 2014 р. надзвичайно актуальний через можливу ескалацію збройної агресії кремлівського режиму.

Ключові слова: Україна; АТО; Донецький аеропорт; військові помилки.

COMBAT IN THE ATO (ANTI-TERRORIST OPERATION) ZONE IN SEPTEMBER–DECEMBER 2014

Anton BONDARENKO

Candidate of Historical Sciences,

research fellow of the Department of Military and Patriotic Education of RIUS

Annotation. The article analyzes military and political events in eastern Ukraine in September–December 2014, considers tactical miscalculations of ATO headquarters. It is noted that since September 2014, ATO forces have been significantly limited in their actions by the President and the

Government of Ukraine, who justified their prohibitions by the Minsk Protocol. Despite the fact that the dubious "Minsk Memorandum" was de facto thwarted by pro-Russian terrorists in early October 2014, Ukrainian military aircraft had not been used at all since September 2014, and artillery was under constant restrictions and orders "from above" to hold fire. This enabled the LPR / DPR terrorist groups to rearrange for further aggressive actions, and, under the Kremlin leadership, to create two "army corps" from separate gangs, modelled on modern corps of the Russian Armed Forces. It is argued that since the beginning of the armed confrontation in the spring of 2014 in eastern Ukraine, pro-Russian groups have included a significant number of militants from the Northern Caucasus, controlled by R. Kadyrov. Separate assault units were formed from "Kadyrov soldiers"; such groups, in particular, operated in the Donetsk International Airport area in October–November 2014. It is noted that as a result of the fighting on December 4, 2014 in Grozny (Russian Federation), significant forces of Kadyrov's terrorist groups were urgently withdrawn from Ukraine to the territory of the Russian Federation (North Caucasus). This significantly weakened the DPR forces, especially in the positions near the Donetsk International Airport, the regrouping and rotation of pro-Russian terrorists lasting for several days. Despite this, the then top Ukrainian officials did not take advantage of the temporary predicament of the aggressor country. Moreover, a ceasefire was declared at the meeting of the National Security and Defense Council, although at that time a tense situation persisted along the entire confrontation line, and violent clashes took place in the area of the Donetsk International Airport. Thus, the lull was beneficial to the terrorist group for the urgent rotation of Kadyrov's militants, who were spreading to the North Caucasus. It is noted that the analysis of the events of 2014 is extremely relevant due to the possible escalation of the armed aggression of the Kremlin regime.

Key words: Ukraine; ATO (anti-terrorist operation); Donetsk International Airport; military mistakes.

У зв'язку з окупацією Російською Федерацією півострова Крим, перманентним продовженням конфлікту на Сході України та вірогідністю його ескалації з новою масштабною збройною агресією РФ, а також останніми подіями у Білорусі дослідження є надзвичайно актуальним.

Предметом дослідження є вплив «мінських домовленостей» на українські збройні формування, участь проросійських терористичних угруповань з Північного Кавказу у бойових діях на Сході України та їх термінова ротація у зв'язку з подіями у м. Грозний у грудні 2014 р.

Завдання статті – проаналізувати військово-політичні події на Сході України у вересні – грудні 2014 р., виявити слабкі сторони, що призвели до військових невдач та втрат зимою 2014 – 2015 рр.

Попри надзвичайну важливість та актуальність немає жодної наукової аналітичної роботи з названої теми. Джерельну базу цієї праці складають аналітика про хід військових дій на Сході України в квітні – грудні 2014 р. [1; 3; 4; 8; 15], публікації про бойові дії на Північному Кавказі у м. Грозний 4 грудня 2014 р. [6; 12; 14] та публіцистика про вплив «мінських домовленостей» на боєздатність українських збройних сил та військово-політичні рішення РНБО України [7; 9; 11], а також особисті спогади автора цієї статті.

Ситуація в зоні бойових дій на Сході України у вересні – грудні 2014 р.

Після «мінських домовленостей» (Мінський протокол від 5 вересня 2014 р., Мінський меморандум від 19 вересня 2014 р.), виконуючи відповідні

розпорядження Президента та Уряду України, Штаб АТО та Генеральний Штаб Збройних сил України застосовували військову силу, спираючись виключно на ці сумнівні документи. Командування АТО не планувало і не проводило активних наступальних дій. Військова авіація України не застосовувалась, артилерійські системи калібру понад 100 мм відводились від лінії зіткнення [1]. Проте вже на початку жовтня 2014 р. «мінські угоди» були зірвані проросійськими терористами. З перших чисел жовтня 2014 р. розпочався масований штурм ДАПу, під час якого терористи використовували танки та артилерію. 10 жовтня 2014 р. генерал М. Маломуж в ефірі «Радіо Свобода» розповів про використання проти захисників ДАПу 240-мм самохідних мінометів 2С4 «Тюльпан» російського виробництва, а також РСЗО БМ-21 «Град» та 9К57 «Ураган» [15]. 17 жовтня 2014 р. стало днем найбільш інтенсивного обстрілу ДАПу з початку бойових дій, проросійські бойовики використовували РСЗО, танки та САУ [15]. Автор цієї статті в той час перебував у складі добровольчого підрозділу при 93-й окремій механізованій бригаді (93-тя ОМБр) в населеному пункті Піски, що теж перебували під інтенсивним вогнем 122-мм та 152-мм ворожої артилерії. Однак у цю добу (17.10.2014) по ДАПу вівся такий сильний артилерійський вогонь, що порівняно із захисниками ДАПу ми перебували у більш безпечній зоні. Отже, так звані «мінські домовленості» були повністю зірвані проросійськими бойовиками і де-факто стали нелегітимними вже на початку жовтня 2014 р.

Подібним чином виглядає і ситуація з ВПС України. З вересня 2014 р. бойова авіація українських ВПС не

застосовувалась. Вищі владні чиновники протягом подальших років по-різному пояснювали припинення використання ВПС. У 2016 р. тодішній президент П. Порошенко стверджував, що військова авіація не застосовується через обмеження використання важких видів зброї «мінськими домовленостями» 19 вересня 2014 р. [7], хоча, як уже зазначалося, вони були зірвані (а отже – стали нелегітимними) вже в жовтні 2014 р. Заступник міністра МВС України А. Геращенко заявляв, що військова авіація не використовується у зв'язку з тим, що нібито силам протиповітряної оборони РФ вдалося розгорнути на непідконтрольних територіях Луганської та Донецької областей «парасольку (...) із сучасних систем протиракетної, протиповітряної оборони» [9]. Отже, цей чиновник заявляв, що українська авіація нібито безсила або неефективна проти супротивника, при цьому він нічого не згадував про «мінські домовленості». Обидва ці твердження не відповідали дійсності. Загальні втрати штурмової авіації (не враховуючи гелікоптерів) за весь період застосування з квітня по вересень 2014 р. склали 11 одиниць: 8 штурмовиків Су-25, 1 штурмовик Су-24 МР та 2 винищувачі МіГ-29 [4]. Це цілком припустимі втрати за п'ять місяців інтенсивних бойових дій, враховуючи широке використання сепаратистами та штатними російськими підрозділами різноманітних зенітних систем, від ручних ПЗРК до важких самохідних зенітних комплексів сімейства «Бук». У цей же час у бойових ситуаціях, коли українські ВПС активно прикривали українські підрозділи з повітря та відкривали вогонь по ворожих військах, це призводило до значних успіхів – знищення

техніки та живої сили супротивника, як це було під час першого бою за ДАП 26 травня 2014 р. [4]. Отже, українська військова авіація попри всі негаразди гідно проявила себе в бойових діях і не була зломлена або неефективна, а її повне невикористання з вересня 2014 р. не може отримати логічного пояснення.

У результаті невикористання ВПС та обмеженого застосування артилерії з вересня 2014 р. сили АТО позбавились ініціативи, що вкрай негативно вплинуло на хід зимової кампанії 2014–2015 рр. Кремлівські спецслужби та військові, скориставшись бездіяльністю української сторони і перехопивши ініціативу, успішно провели реорганізацію розрізнених бандформувань, створивши з них два «армійських корпуси», намагаючись довести їх до рівня сучасних російських армійських корпусів [1]. Також кремлівськими штабістами були розроблені плани агресивних наступів на ДАП та район м. Дебальцеве [1]. При цьому, починаючи з жовтня 2014 р., весь час терористи проводили активні бойові дії, фактично ігноруючи «переговори в Мінську»: українські сили піддавалися безперервним артилерійським обстрілам, а на найбільш важливих ділянках у районах міст Донецьк, Щастя, Дебальцеве та в напрямі м. Маріуполь терористичні формування ЛНР/ДНР в листопаді – грудні 2014 р. проводили тактичні наступи та диверсії, і, як уже відзначалося, в жовтні 2014 р. відбувся масований штурм ДАПу. Пасивність та втрата ініціативи, а також перехід до невизначеної оборонної концепції без застосування авіації, артилерійських систем та інших переваг ЗСУ, зрештою, призвели до військових поразок України в січні – лютому 2015 р. та значних втрат.

Участь збройних формувань з Північного Кавказу у бойових діях на Донбасі у травні – грудні 2014 р. та їх термінова ротація на початку грудня 2014 р.

Специфіка агресії кремлівської влади на Сході України полягає у мінімальному використанні штатних бойових підрозділів батальйонно-тактичними групами [2], при цьому бойові дії супротивник веде офіційно неіснуючими угрупованнями бойовиків. Мілітарні формування з російського Північного Кавказу, особливо угруповання, підконтрольні Р. Кадірову, інтенсивно використовувались Кремлем для роздмухування бойових дій на Донбасі з самого початку агресії проти України. Ще у травні 2014 р. з'явилися свідчення масової присутності «кадірівців» у м. Донецьку в складі угруповання «батальйон «Восток», прямі свідчення цього були зафіксовані ЗМІ, зокрема журналістами CNN [5]. Під час першого бою за ДАП 26 травня 2014 р. внаслідок злагоджених дій підрозділів наземних військ та Військово-повітряних сил ЗСУ колона батальйону «Восток» була знищена, і, за деякими даними, тоді «кадірівці» зазнали відчутних втрат. Вже до кінця травня 2014 р. у ЗМІ з'явилися повідомлення про десятки нових поховань кадірівських бойовиків на території Чеченської Республіки РФ, що були вбиті в боях на Сході України [11]. Восени – зимою 2014 р. значні сили «кадірівців» були стягнуті на ділянку найбільш жорстоких боїв біля м. Донецьк в район ДАПу та суміжних позицій сполучення з ДАПом українських військ. За даними, наведеними в доповіді російського опозиціонера та аналітика І. Яшина, 19 листопада 2014 р. з'явилися документальні свідчення створення

окремого батальйону «Смерть», сформованого зі спецназу Р. Кадірова, що налічував близько 300 бойовиків і діяв у районі ДАПу. Весь особовий склад цього угруповання мав великий досвід бойових дій як у самій Чечні, так і в інших «гарячих точках» [8].

У ніч на 4 грудня 2014 р. у м. Грозний розгорнулись бойові дії між чеченськими повстанцями організації ісламських фундаменталістів «Імарат Кавказ», яка проголошує себе у стані війни проти путінського режиму, та збройними формуваннями РФ. Хід боїв замовчувався та перекручувався кремлівською пропагандою, проте реконструкція бойових зіткнень доводить, що зухвала атака бойовиків чеченського підпілля була спрямована на головні урядові будівлі в м. Грозному на проспекті Путіна і прилеглих територіях. Однак через масований вогонь переважаючих сил супротивника бійці «Імарату Кавказ» окремими групами відступили в «Будинок друку» і порожню школу, розташовану неподалік. Кількість повстанців була значно більшою ніж десять чоловік, як заявляли російські ЗМІ, і має оцінюватися в кілька десятків бійців, про що свідчили місцеві мешканці [6]. Цифра в межах десяти чоловік пояснюється замовчуванням справжньої картини збройного спротиву в Чечні і фактично була інсценована по кількості загиблих й офіційними заявами кремлівських пропагандистів про те, що «федеральні сили РФ знищили всіх терористів» [14]. Чеченськими повстанцями-ісламістами було знищено щонайменше п'ятнадцять співробітників кадірівських силових структур, при цьому вони не вбили жодної цивільної особи. Водночас принаймні одного цивільного було вбито силовиками РФ [14],

можливо, що від масованих обстрілів спецназом «Будинку друку» насправді могло бути і більше загиблих цивільних осіб. Звернемо увагу, що операція такого масштабу не проводилась чеченськими повстанцями протягом багатьох років ні до, ні після 2014 р., що логічно вказує на те, що повстанці-ісламісти скористались відсутністю найбільш боєздатних кадірівських підрозділів та розраховували на подальший розвиток подій на Сході України. Можливим є також планування чеченським підпіллям масштабного повстання в Чечні, причому першою операцією мало стати демонстративне захоплення головних адміністративних будівель в центрі м. Грозний 4 грудня 2014 р. Проте через відсутність реакції з боку України масштабне повстання в Чечні не відбулося.

Встановлення «режиму тиші» на початку грудня 2014 р.

Реакція української влади на події в Чечні виглядає вкрай непослідовною та незрозумілою. Саме 4 грудня, коли в столиці Чечні ще точилися бої, відбулась зустріч Президента з головами силових відомств, на якій було заявлено про встановлення режиму повного припинення вогню на Сході України, який мав розпочатися 9 грудня 2014 р. [10]. Таким чином, про перспективи скрутного становища, в якому може опинитися агресор у разі подальшого розгортання бойових дій на Північному Кавказі, на цьому засіданні взагалі не йшлося, навпаки, рішення про припинення вогню з шаблонним формулюванням дотримання «мінських домовленостей» виглядало ніби рефлексія на події в м. Грозний і, безсумнівно, було на користь супротивнику.

Автор цієї статті в той час перебував у складі добровольчого підрозділу при 93-й окремій механізованій бригаді (93-тя ОМБр) і 5 грудня в складі ротації прибув на місце бойових зіткнень в с. Піски. 5 грудня відбувалися жорстокі бойові зіткнення, супротивник обстрілював наші позиції з мінометів та гаубичної артилерії. В цей день українська армія зазнала найбільших втрат в с. Піски за весь час бойових дій на Сході: внаслідок артилерійських обстрілів загинули шість бійців мінометного розрахунку 93-ї ОМБр [3]. Попри важкі бої заявлений режим тиші не був скасований або відкладений. Ще на початку грудня під приводом ротації з передових позицій була відведена важка техніка (танки, БМП, БТРи), проте свіжої заміни не підходило, і на лінії зіткнення в районі с. Піски лишались тільки добровольчі з'єднання, а вже 6 грудня і підрозділам артилерії фактично заборонили вести вогонь по супротивнику. Одночасно наші спостерігачі повідомляли про значне зменшення проросійських терористів на передніх позиціях, а деякі ворожі блокпости майже повністю спорожніли. Все це свідчило про масштабну ротацію у ворогів, саме тому вони теж дотримувались «режиму тиші». Тоді на передовій всі бійці логічно відзначали, що ротація бойовиків пов'язана з авральним відведенням кадірівських підрозділів до Північного Кавказу, яке було настільки вимушено швидким, що супротивник не одразу встиг розгорнути резервні частини. Відповідно кремлівські сили також мусили дотримуватись «режиму тиші» кілька днів, принаймні на ділянках біля ДАПу, звідки були відведені кадірівські бойовики. Хитка «тиша» була зірвана самими ж бойовиками 9 – 10 грудня [1],

коли до них підійшли свіжі резерви, вночі наші позиції були атаковані штурмовими мобільними групами. На цьому «режим тиші», який тактично вивів ворога зі скрутного становища і дав їм кілька днів для заміни відведених кадірівських частин, завершився. Безсумнівно, це тактична поразка українських військ: у короткотривалий період послаблення супротивника необхідно було контратаками зміцнити позиції та розширити сполучення з частинами у ДАПі.

Встановлення винуватців фатальних військових прорахунків поки не є можливим, проте кримінальні справи, в яких фігурують підозри вищим чиновникам силових відомств, з часом можуть прояснити справжні причини цих поразок. Яскравим прикладом цього є гучний шпигунський скандал із затриманням генерал-майора СБУ В. Шайтанова, що розгорівся у квітні 2020 р. По версії слідства, В. Шайтанов був завербований кремлівськими спецслужбами не пізніше 2013 р. Відзначимо, що в 2015 р. В. Шайтанов отримав генеральське звання та був просунутий на надважливу посаду новопризначеним Головою СБУ В. Грицаком і в цьому ж році нагороджений високим державним орденом П. Порошенком [13]. Присутність на найвищих посадах державних зрадників та колабораціоністів пояснює дії на користь ворога.

Отже, доходимо таких висновків. З вересня 2014 р. сили АТО були значно обмежені в діях українськими високопосадовцями, які аргументували свої заборони «мінськими домовленостями» та іншими факторами. Попри те, що сумнівний «мінський меморандум» був де-факто зірваний проросійськими терористами вже на початку жовтня

2014 р., українська військова авіація з вересня 2014 р. не використовувалась взагалі, а артилерія перебувала під постійними обмеженнями та наказами «згори» не відкривати вогонь. Це дало можливість терористичним формуванням ЛНР/ДНР перегрупуватися для подальших агресивних дій та під керівництвом кремлівських кураторів створити з розрізаних бандформувань два «армійських корпуси» за зразком сучасних корпусів ЗС РФ. З самого початку збройного протистояння навесні 2014 р. на Сході України в складі проросійських угруповань перебувала значна кількість бойовиків з Північного Кавказу, підконтрольних Р. Кадирову. З «кадирівців» були сформовані окремі штурмові підрозділи, зокрема такі групи діяли в районі ДАПу у жовтні – листопаді 2014 р. Внаслідок бойових дій 4 грудня 2014 р. в м. Грозний (Російська Федерація) значні сили терористичних формувань з числа «кадирівців» були вимушено відведені з України на територію РФ (Північний Кавказ). Це значною мірою послабило сили проросійських терористів, в першу чергу на позиціях біля ДАПу, а їх перегрупування та ротація відбувались протягом декількох днів. Попри це тодішні вищі чиновники та Штаб АТО жодним чином не скористалися тимчасовим скрутним становищем країни-агресора. Більше того, на засіданні РНБО був проголошений режим припинення вогню, хоча на той час по всій лінії зіткнення зберігалася напружена ситуація, а в районі ДАПу відбувались жорстокі бойові зіткнення. Таким чином, затишшя було вигідне терористичним угрупованням для термінової ротації кадирівських бойовиків, які перекидалися на Північний Кавказ.

Це дає підстави стверджувати наявність корумпованості, злочинної недбалості та прокремлівської налаштованості окремих високопоставлених українських чиновників. У зв'язку з останніми подіями в Білорусі, що розгорнулися після президентських виборів 9 серпня 2020 р., весь Центральноєвропейський регіон опиняється під загрозою повномасштабної війни. Українське суспільство має винайти загальнодержавну стратегію, яка б забезпечила знешкодження колаборантів, скасування корупції та акумуляцію всіх ресурсів на захист Української Держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз бойових дій на Сході України в ході зимової кампанії 2014 – 2015 років. *Міністерство оборони України. Офіційний веб-сайт*. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/12/23/analiz-bojovih-dij-nashodi-ukraini-v-hodi-zimovoi-kampanii-2014%E2%80%932015-rokiv--16785/> (дата звернення: 25.03.2020).
2. Бондаренко А. Військова тактика агресора: п'ятиденна війна в Грузії, бойові дії в Україні, Сувалкський коридор. *Українознавство*. 2019. № 4 (73). С. 224–240.
3. Втрати силових структур внаслідок російського вторгнення в Україну (жовтень – грудень 2014). *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_силових_структур_внаслідок_російського_вторгнення_в_Україну_\(жовтень_–_грудень_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_силових_структур_внаслідок_російського_вторгнення_в_Україну_(жовтень_–_грудень_2014)) (дата звернення: 25.03.2020).
4. Жирохов М., Николаенко В. Горячее небо Донбасса. *begemot.media*. URL: <https://begemot.media/persons/goryachee-nebo-donbassa/> (дата звернення: 25.06.2020).
5. Кадыровцы в Донецке. *CNN*. URL: <https://edition.cnn.com/videos/world/2014/05/25/dnt-walsh-ukraine-vote.cnni> (дата звернення: 19.10.2019).
6. Мамаев А. Новый штурм Грозного 20 лет спустя глазами очевидцев. *BBC NEWS*.

РУССКАЯ СЛУЖБА. URL: https://www.bbc.com/russian/blogs/2014/12/141204_blog_caucasus_chechnya_grozny (дата звернення: 17.04.2020).

7. Порошенко розповів, чому в АТО не використовується бойова авіація. *депоХарків*. URL: <https://kh.depo.ua/ukr/kh/poroshenko-rozpoviv-chomu-v-ato-ne-vikoristovuyut-bojovu-24062016122900> (дата звернення: 17.06.2020).

8. Против ЗСУ на Донбасе воевали целые отряды «спецназа Кадырова». Доклад Яшина. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ru/ato/protiv-vsu-na-donbasse-voevali-celye-otryady-spesnaz-a-kadyrova-doklad-yashina-584665.html> (дата звернення: 17.04.2020).

9. Радник Авакова пояснив, чому армія не використовує авіацію. *Корреспондент.net*. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/3467293-radnyk-avakova-poisnyv-chomu-armiia-ne-vykorystovuie-aviatsiui> (дата звернення: 20.06.2020).

10. Режим тиші на Донбасі має початися 9 грудня, – Порошенко. *zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/rezhim_tishi_na_donbasi_maye_rochatisya_9_grudnya__poroshenko_n1332590 (дата звернення: 25.03.2020).

11. СМІ: В Чечне захоронены 43 убитых в Украине кадыровца. *GORDONUA*. URL: <https://gordonua.com/news/separatism/smi-v-chechne-zahoroneny-43-ubityh-v-ukraine-kadyrovca-25004.html> (дата звернення: 17.04.2020).

12. События в Грозном могут ослабить агрессию Кремля на Донбасе, – эксперт. *CitySites*. URL: <https://www.061.ua/news/683611/sobytia-v-groznom-mogut-oslabit-agressiu-kremla-na-donbasse-ekspert> (дата звернення: 18.07.2020).

13. Співпрацював із ФСБ. Хто такий Валерій Шайтанов і чому це найгучніше викриття в історії Незалежності. *TCH*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/sbu-viyavila-u-svoyih-lavah-general-a-yakiy-spivpracuyuvav-iz-fsb-hto-takiy-valeriy-shaytanov-i-chomu-ce-nayguchnishe-vikrittya-v-istoriyi-nezalezhnosti-1527888.html> (дата звернення: 17.04.2020).

14. Хроника предновогодней атаки боевиков на Грозный в 2014 году. *Кавказский Узел*. URL: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/253497/> (дата звернення: 17.04.2020).

15. Штогрін І. Жовтень в обороні Донецького аеропорту: хронологія подій у розповідях учасників. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/october-donetskii-aeroport-oborona/30208275.html> (дата звернення: 18.04.2020).

REFERENCES

1. Analysis of the Fighting in Eastern Ukraine during the Winter Campaign of 2014–2015. [online] *Ministry of Defence Ukraine. The Official Website*. Available at: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/12/23/analiz-bojovih-dijna-shodi-ukraini-v-hodi-zimovoi-kampanii-2014%E2%80%932015-rokiv--16785/> [Accessed 24 Apr. 2020]. [in Ukr.]

2. BONDARENKO, A. (2019). Military Aggression of the Russian Federation: The 2008 War in Georgia; Annexation of Crimea and Military Actions in Donbas in 2014; “Suwalki Gap”. *Ukrainoznavstvo (Ukrainian Studies)*, Vol. 4 (73), pp. 224–240. [in Ukr.]

3. Losses of Power Structures as a Result of the Russian Invasion of Ukraine (October–December 2014). [online] *Wikipedia*. Available at: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_силових_структур_внаслідок_російського_вторгнення_в_Україну_\(жовтень_—_грудень_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Втрати_силових_структур_внаслідок_російського_вторгнення_в_Україну_(жовтень_—_грудень_2014)) [Accessed 24 Apr. 2020]. [in Ukr.]

4. ZHIROKHOV, M., NIKOLAYENKO, V. The Hot Sky of Donbas. [online] *begemot.media*. Available at: <https://begemot.media/persons/goryachee-nebo-donbassa/> [Accessed 25 June 2020]. [in Rus.]

5. Kadyrov's Men in Donetsk (May 26, 2014). [online] *CNN*. Available at: <https://edition.cnn.com/videos/world/2014/05/25/dnt-walsh-ukraine-vote.cnni> [Accessed 24 Apr. 2020] [in Rus.]

6. MAMAYEV, A. The New Assault on Grozny 20 Years Later as Seen by Eyewitnesses. [online] *BBC NEWS RUSSIAN SERVICE*. Available at: <https://www.bbc.com/russian/>

blogs/2014/12/141204_blog_caucasus_chechnya_grozny [Accessed 24 Apr. 2020]. [in Rus.]

7. Poroshenko Told Why Combat Aircraft Were Not Used in Anti-Terrorist Operation. [online] *depo Kharkiv*. Available at: <https://kh.depo.ua/ukr/kh/poroshenko-rozpoviv-chomu-v-atone-vikoristovuyut-boyovu-24062016122900> [Accessed 17 June 2020]. [in Ukr.]

8. Entire Detachments of “Kadyrov Special Forces” Fought against the Armed Forces of Ukraine in Donbas. A Report by Yashin. [online] *TSN*. Available at: <https://tsn.ua/ru/ato/protiv-vsu-na-donbasse-voevali-celye-otryady-specnaza-kadyrova-doklad-yashina-584665.html> [Accessed 24 Apr. 2020]. [in Rus.]

9. Avakov’s Adviser Explained Why the Army Did Not Use Aircraft. [online] *Correspondent.net*. Available at: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/3467293-radnyk-avakova-poisnyv-chomu-armiiane-vykorystovuie-aviatsiui> [Accessed 20 June 2020]. [in Ukr.]

10. Poroshenko: Silence Regime in Donbas Should Start on December 9. [online] *zaxid.net*. Available at: https://zaxid.net/rezhim_tishi_na_donbasi_maye_pochatisya_9_grudnya_poroshenko_n1332590 [Accessed 21 Apr. 2020]. [in Ukr.]

11. Media: 43 Kadyrov’s Men Killed in Ukraine Were Buried in Chechnya. [online]

GORDONUA. Available at: <https://gordonua.com/news/separatism/smi-v-chechne-zahorony-43-ubityh-v-ukraine-kadyrovca-25004.html> [Accessed 24 Apr. 2020]. [in Rus.]

12. An Expert: Events in Grozny Will Weaken the Kremlin’s Aggression in Donbass. [online] *CitySites*. Available at: <https://www.061.ua/news/683611/sobytia-v-groznom-mogut-oslabit-agressiu-kremla-na-donbasse-ekspert> [Accessed 18 Jul. 2020]. [in Rus.]

13. He Worked for the FSB. Who Is Valerii Shaitanov and Why This Is the Most Significant Revelation in the History of Independence. [online] *TSN*. Available at: <https://tsn.ua/ukrayina/sbu-viyavila-u-svoyih-lavah-generalayakiy-spivpracuyuvav-iz-fsb-hto-takiy-valeriy-shaytanov-i-chomu-ce-nayguchnishe-vikrittya-v-istoriyi-nezalezhnosti-1527888.html> [Accessed 24 Apr. 2020]. [in Ukr.]

14. Chronicle of the New Year’s Attack by Militants on Grozny in 2014. [online] *Kavkazskiy uzел*. Available at: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/253497/> [Accessed 24 Apr. 2020]. [in Rus.]

15. SHTOHRIN, I. October in the Defense of Donetsk Airport: Chronology of Events in the Stories of the Participants. [online] *Radio Svoboda*. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/october-donetskii-aeroporto-oborona/30208275.html> [Accessed 18 Apr. 2020]. [in Ukr.]